Ajaloo Instituudi Arheoloogiaarhiiv
Fondi nr. 1
Nim. nr. 70
S.-ü. nr. 23

Pöide (Kahutsi) maalinna arheoloogilised kaevamised 1990.a.

(V.Lõugas)

Pöide (Kahutsi) maalinna on kirjeldatud juba möödunud sajandil, kuid esimese põhjalikuma kirjelduse koostas maalinnast üliõpilane Aleksander Tiitsmaa 1922.a. suvel, kui ta koostas Pöide kih. muististe topograafilist kirjeldust(vt. Saaremaa ja Muhu muinasjäänused) 1949.a. suvel organiseeris Ajaloo Instituut Saaremaa linnuste seisukorra kontrollimiseks Leo Metsari inspektsiooni. 27.juunil köneles L. Metsar arheoloogia sektori koosolekul inspektsiooni tulemustest ja konstateeris, et "peaaegu kõigil linnustel onsöjaaegseid kahjustusi, eriti on kannatada saanud Pöide linnus". Pöide linnuse valliharjasse kaevatud tulepesad on tänaseni säilinud. Maalinna korrastamisel 1990.a. ekspeditsiooni ajal hoidusime neid siiski täitmast, sest nii hävitame üht ajaloo-allikat korrastades teist ajaloolist vaatamisväärsust.

Pöide linnuse kaevamise vajadust rõhutatakse juba 1950.aasta 23. märtsi[1] Ajaloo Instituudi arheoloogiasektori viisaastakuplaani koostamisel, kuid kaevamiseni pole siiski jõutud. Selleks pole piisanud rahalisi vahendeid ega uurijaid, samuti on huvitavamaks ja tähtsamaks peetud teiste Saaremaa linnuste uurimise tulemusi.

Ometi on Pöide maalinna tekkega seotud rida probleeme. Olles üks suuremaid muinasaja lõpu linnuseid sSaaremaal ja Muhu kaasa arvatud pole selle maalinna kohta siiski sõnagi Liivimaaa Henriku kroonikas ega teistes kroonikates. Ka arheoloogilised leiud linnuselt on vähesed. 1984.a. 30. mail tegi paar šurfi linnusele arheoloog E.Tõnisson,lootes saada dateerivaid leide ja täpsustada ettekujutust kultuurkihist oma väitekirja jaoks. ühe šurfi tegi ta kaevulohust, kus jaanitule ase, lo m loode poole. Siin oli kultuurkihi paksus 25-30 sm. Šurfist leiti 5 savinõukildu. Teine šurf tehti linnuseõue NNO-ossa valli sisejalamile, eelmisest šurfist 18 m põhja poole. Siit leiti 2o-45 smsügavuselt paar savinõukildu. Leiud on magasineeritud AI nr.

Linnuse juures registreeritud asulakoht onSaaremaa oludes ainulaadne, sest mujal maalinnade juures midagi taolist pole avastatud. Seepärast tekkis kahtlus, kas see kuulubki linnusega ühte aega või kas maalinn ei oma "vanemat põhja". Sellele viitab ka paar väikeselohulist kultusekivi maalinna väravas ja värava ees ning kivikalmed maalinna taga karjamaal. Viimasedki on pigem varase rauaaja kui noorema rauaaja muistised.

1990.a. otsustas Saaremaa muuseum oma kogude täiendamiseks ja Ajaloo Instituudi arheoloogia sektor Ida-Saaremaa muinasaja uurimise edendamise eesmärgil hakata Kahutsi muistiseid arheoloogiliselt uurima. Kaevamised haarasid maalinna, asulakohta maalinna jalamil ja ühte kivikalmet maalinna taga kadakasel karjamaal (IV).

Kaevamisi finantseerisid väike-ettevõte AGU ja Saaremaa muuseum, viimane ca 1/3 ja esimene ca 2/3 ulatuses. Kaevamisleiud ja aruande üks eksemplar kuuluvad Saaremaa muuseumile, teine eksemplar aruandest Ajaloo Instituudi arheoloogia sektori arhiivi. Loomaluud määras Tartu ülikooli üliöp. Lembi Lõugas (vt. lisa aruandele). Kaevamisi juhatas V.Lõugas, laborandina osales arheoloogia eriala yliöpilane Marika Kuiv, kes juhatas ka kaevamisi V.Lõugase Soomes käigu ajal augusti algul.

Kaevamiskoht sai valitud kirdepoolse väravakäigu lähedale (vt. fotod nr.5-7,14), kuid sellest siiski parajale kaugusele, et mitte sattuda keeruliste väravakindlustuste rusudele. Tarvis on enne rahulikumas kohas saada ettekujtus linnusekihtide stratigraafiast ja kronoloogiast, ja alles seejärel hakata lahendama keerulisemaid ehitusloolisi seiku. Kaevandi suuruseks sai võetud 10 x 16 m (pikisuunas N-S). Kaevamisala jagati 2 x 2 m suurusteks ruutudeks mis tähistati tähtedega 1-p läänest ida suunas ja numbritega 41 - 48 lõunast põhja suunas. Enne kaevamist maapind nivelleeriti ja koostati nivelleerimisplaan. Kinnispunktiks sai valitud üks suurem sügavasti maa sees istuv kivi, mille lagi ulatus 10-kond sm üle murukamara kaevandist edelas, kaevandi edelanurga tikust 185 sm piki kaevandi NO-SW-diagonaali kuni kivi kõrgeima nukini. Mullahunniku tegime mõned meetrid kaevandist lääne poole,et vajaduse korral saaks kaevandit laiendada kui mõni tähtis ehitusjäänus peaks minema kaevandiseina sisse.

Kaevandi ehitusjäänustest tegime fotoplaanid fototorniga. Fotograafiks oli Rein Kärner Ajaloomuuseumist. Ka nivelleerimisandmed panime otse fotoplaanile, mis on täpsem kui joonestatud plaan.

Kaevama hakkasime suurte labidatega, et võtta maha kamar. Kuna maalinna sees on haritud põldu,siis eisisalda kamarakiht üldiselt enam midagi. tsustasime kogu kaevandi (välja arvatud vallilähedane varisenud võõmd) võtta kuni 740 sm tasemeni kinnispunktist. Igas kaevandi osas polnud see otstarbekohane, kuid üldiselt sai kaevandi lõuna ja läänepoolmik sellisele tasemele välja puhastatud .

Eriti tihe ja tüse kivilade paljandus 15 - 20 sm sügavusel 42/o ruudus, kust ta ulatus ka 41/o ruudu N-ossa ja 42/n-ruudu keskosani. Viimase ruudu W-serval oli kive höredamalt. Selle kivilademe pealt öieti midagi ei leitud, kui välja arvata vähesed loomaluud. 42/o-ruudu O-servalt leiti lademe pealt ainult üks savinõukild (nr.75). Ruudu 42/o loodenurgast leiti ülemiste kivide vahelt rauast neet (nr.74). Höredamana ja õhemana jätkus kivilade ka 43/n - ruudu ja 44/n- ruudu S-poolmikku, kus ta ruudu keskel ära löppes (vt. foto nr.22,24,). Selle kivilademe vahetus naabruses oli höredamate kivide vahel üsna ohtrasti luid. Leide esines siin siiski höredasti. Eriti ohtrasti oli loomaluid 42/n, 42/m, 43/n, 41/m-n-ruutudes. L-ruutude läheduses hörenes luude esinemine. Luid leiti peamiselt 2o-4o sm sügavuselt, eriti sügavuselt 3o-4o sm.

Jäi mulje, et ülalkirjeldatud kivilademe kagupoolses osas paik neb mingi ahjuvare, mille lõunaserva võiks markeerida 41-42-ruutude piirist 65 sm lõuna pool täheldatav sirge kivistiku serv. N-o-ruutude piiril oli vare servas suur (ø o,6 m) raudkivi, sellest W-poole serval püsti seisev paekivi. Ka edasi oli kivilademe servas lapiti või poolkaldu paekivid. Nendest N-pool, s.t. ahjuvare koosnes valdavalt raudkividest. Nende hulgas oli ka teravate servadega löhutud kive, rabedaks pölenud kive ja sekka ainult väiksemaid paekivikesi. Raudkivide suurus oli kõrgemal 1o-15-20 sm. Sügavamal aga oli näha suuremaidki, kuid nendeni me selle kihiga me veel ei ulatunud. Ahjuvare idaserv pole nii selge. Võimalik, et kaevajad jõudsid osa paekive mullaga koos ka minema viia. Ahjuvare N-sein tundus olevat 42-43/o- ruutude piirist 70 sm lõuna pool. Sellel joonel olid reas mitmed suuremad (ø ca 25-35 sm) paeplaadid ja keskel üks suurem raudkivi. Võimalik, et 42/o-ruudu

N-piiri keskel asuv (38 sm ø) suurem plaat pärineb sellest seinast. Seda sunnib arvama tõsiasi, et oletatud ahjuseinast põhja pool on meetri laiusel alal ainultraudkividest lade. Ahjusuu (leease) on nähtavasti olnud suunatud W-poole, kus 42/n-ruudu idapoolmikus oli ülalt varisenud põlenud raudkive ja ülepea varisenud paeplaate, mis seisid veel poolpüsti serva peal maa sees. Üks selline plaat oli 70 sm 41-42/n-o tikust W-pool, teine sellest 35 sm loodessja 3 ülestikku paksu plaati loo sm 42-43/m-n- tikust ida pool ruutude 42/n ja 43/n ruutude piiril. Selle vare ümbrusest leiti palju loomaluid.

Hoonealune I, millel see ahjuvare paiknes, oli hõlpsamini jälgitav N-poolse seina kohal, kus seda markeerisid paeplaadid, millede väline sirge serv oli suunatud põhja poole (nagu 44/o ruudu S-osas või 44/l-m piiril) või paiknesid plaadid kuni 3-kaupa ülestikku nagu 44/m-ruudu S-osas. Siin oli mitu paeplaati seinajoonel reastikku ja neist S-pool nagu põrandaplaat. Kus paiknes I hoonealuse W-sein, jääb I kihis esialgu ebaselgeks, kuid tundub, et ta kulges l-ruutude idapoolmikku mööda rööbiti l-m-tikureaga, sellest ca ½ m W-poolt. Sellest joonest W-pool oli kivistik hoopis teiselaadilisem, koosnedes lo-15 sm ø väikestest kividest, hulgas üsna palju põlenud ja lõhutud (teravate servadega) raudkive. See lade jätkus kaevandi läänepoolse seina sisse. Hoonealuse W-poolsel joonel paiknes väike postiauk 41/l- ruudu NO-nurgas, tiku keskteljest 50 sm edelas. Võimalik, et üks teine postiauk oli ka 41-42/l ruutude piiril, eelmise kõrval. Esimese postiaugu kõrval oli poolkaldu WSW-poole maha libisenud suur (50 m pikk) nõgu pinnaga jahvealus (vt. foto nr. 29), ning selle kõrval kaldu maa sees püsti 35 sm ø paeplaat. Põlenud kivide vahel oli muld väga hõgine ja must. Siingi esines loomaluid.

I kihi fotoplaanil (nr. 1) on näha nagu kaks põlenud väikeste kivide lasu - üks 41/l (osalt ka 41/m ruudus) ja 41/n ruudu

W-servas ning teine 43/1 ja 44/1 ruutudes. Võimalik aga, et ruudus 42/1 on see lade veidi õhem ja seetõttu sügavamal, nii et ta ei paljandunud sellel tasemel.

Kaevandi S-osa kivistiku ja N- osas paljandunud tihedama kivistiku (vt. fotod nr.) vaheala oli kividest üsna tühi (vt. fotoplaat nr. 2). Siin oli üsna paks halli mulla kiht, milles polnud ei kive, leide ega luid. Viimaseid leiti ainult mõni üksik. Kivideta mulla kiht lasus ruutudes 45/n 45-5o sm paksuselt, 45/o ruudu läänepoolmikus kuni 5o sm paksuselt. Selle all tuli vastu kruusaga segatud muld, milles oli väikesi (jänix ja kuni 15 sm ø ümaraid valgeid kruusakive.

Kaevanid põhjaosas paljandusid hoonealuse II rusud. See ulatub ilmselt ka kaevamata laa sissę mis sunnib ilmselt siit kaevandit veidi laiendama. Hoone lääneseina joon oli I kihis üsna hästi jälgitav. See kulges 1-ruutudes rööbiti kaevandi lääneseinaga, 55 cm 1-m/47-48 tikust lääne pool, kus paiknes paks paekivi sirge välis(=W-poolse)servaga. Sellest vahetult N-pool oli üks sirge välis(=W)servaga paeplaat vajunud seinast kaldu maha. Sellest edasi N-poole oli mitu kantis servadega paeplaati serviti püsti maa sees. Suur ja kulunud pealispinnaga raudkivi 48/1- ruudu keskel võis olla mingi lävekivi.47/1- ruudu idaosas oli üks suurem paeplaat samuti oletataval seina joonel. Mingi (vahe)seina taoline paekivide vöönd kulges rööbiti 46-47-ruutude piiriga 47/m-ruudu lõunaosas. Osa kive (ruudu piiri keskel) on ülepeakaela seinast alla kukkunud lõunapoole hoonet. Kas on neil hoonetel olnud paekividest laotud madalad vundamendid? Millega aga seletada sellest joonest 2 m laiuselt lõuna poole ulatuvat paekivide ala, mis löppes 2o-3o sm enne ruudu lõunapiiri. Enne äralöppemist lade õheneb või läheb sügavamale. Kui arvesse võtta kivivööndi piiri 47/n- ruudus, kus ta jääb ruudu S-piirist 75 sm põhja poole, siis võiks ka 47/m ruudus olla seinajo

II hoonealusel tuli juba sellel tasemel nähtavale ahjuvare, mis paiknes ruudus 47/n; siin oli palju raudkive, mille ø on 15-25 sm ja mis olid tules rabedaks põlenud. Ahi paiknes ruudu kaguveerandikus ja ulatus sellest N-poole üle ruudu piiri. Võimalik, et piklik ja tuld saanud raudkivi (ruudu kirdetikust 70 sm edelas, 40 sm pikk) kuulus ahju seina juurde. Ruudu lõunapiiril oli mitu peaaegu vertikaalselt asetsevat paeplaati, mis olid tuld saanud ja 46/n ruudus leeaseme taoline paest laotud konstruktsioon, mille kõik kivid olid punakad, s.t. tuld saanud.

Kaevandi alal paljandus juba sellel sügavusel rida postiauke, mis fotoplaanidele (vt. nr. 1-5) sai märgitud pruuni viirutatud laiguga ja neid ümbritsevad kivikiilustikud kollase värviga. Anname allpool postiaukude kirjelduse:

a) 41/n-o ruudu piiril kaevandi lõunaservast o,9 m põhja poole;

b) 41/p-ruudu loodeosas, nurgatikust 75 sm kaugusel keskpunkti suunas;

c) 45/l-m piiril (nende N-poolsest tikust 65 sm lõuna pool), kolm serviti asetsevat paeplaati püsti ringis.

d) 45/n- ruudu lõunaosas, 9o sm edelatikust, kiilutatud kinni paekividega;

e) 44/n ruudu keskosast veidi lõuna poole, 95 sm 43-44/n-o tikus loodes ja 130 sm 43-44/m-n tikust kirdes.

f) väga ilus postiauk ruudus 44/o keskpunktist kirdes, ruudu kirdepoolsest tikust 8o sm kaugusel.

Filmil III fotod postiaukudest:

2) 41/l (NO-nurgas paiknev postiauk) pildistatud W-poolt;

3) 41/n-o piiril postiauk pildistatud SO-poolt;

4) 44/n postiauk, pildistatud NO-poolt;

5) 44/o postiauk, pildistatud W-poolt;

6) 45/n postiauk, pildistatud NO-poolt;

7) 45/l-m- ruutude piiril olev postiauk, pildistatud idast;

5)

6)

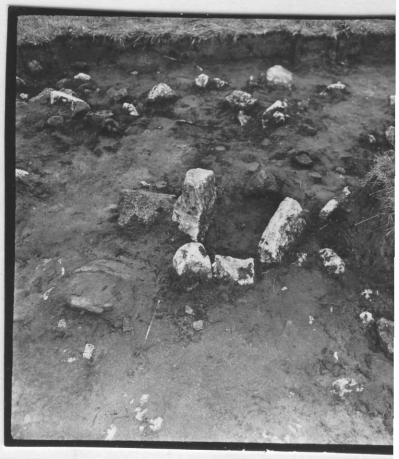

7)

III filmi kaadrid:

8)

9)

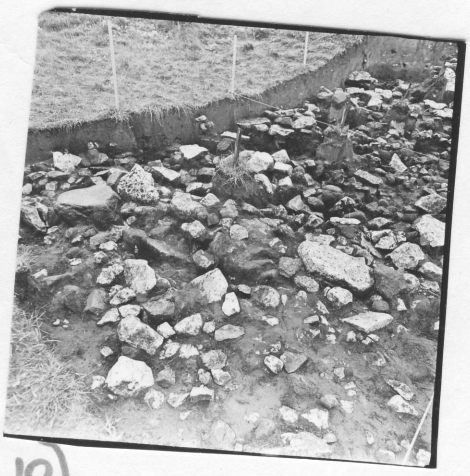

10)

11)

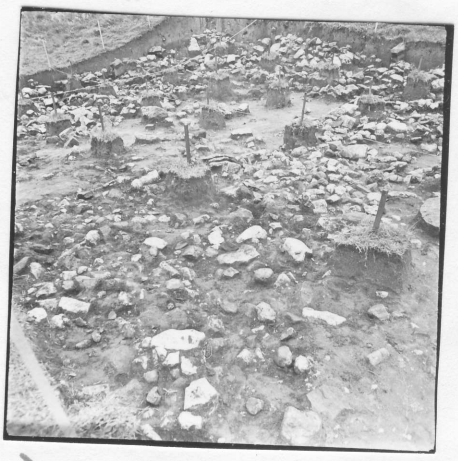

12)

Fotod /IV film:

1)

2)

3)

4)

5)

6)

Film IV kaadrid:

7)

8)

9)

10)

I ja II hoonealuse rusude fotod (film III):

Kaader 8) II hoonealuse lõunaserv, pildistatud lääne poolt;

9) " " läänеserv, " põhja "

10) " " läänеserv, " edelast;

11) " " läänesein " läänest;

12) I hoonealuse kõrval peen kivilasu 43/l ruudus ja 43/m ruudus, pildistatud SW-poolt;

Film IV (I kiht):

1) I hoonealusel paljandunud ahjuvare, pildistatud lõuna poolt;

2) " " " lee, " " "

3) üldvaade kaevandi lõunapoolsele osale 4o-41/k ruudude piirilt itta ja kirdesse;

4) üldvaade kaevandi lõunapoolmikule lääne poolt 42-ruutude joonel mullavalli otsast;

5) üldvaade kaevandi põhjapoolsest osast lääne poolt pildistatuna (47.-ndate ruutude joonelt mullahunniku otsast);

6) kaevandi kirdenurk loodest -läänest;

7) valli profiil lääne poolt 45-46/m-n tiku kohalt;

8) valli lõige lääne poolt piki 43-44-tikkude rida, vasemale jääb I hoonealuse seinajoon;

9) valli profiil 41/p ruudus, pildistatud lääne poolt;

10) vaade kaevandile ülalt linnusevallilt kagust;

~~11) vaade nivellerijatele~~

Viimane film:

1) II hoonealuse põhjal paljandunud kivivare, pildistatud lõuna poolt: n-ruudu seinas paeplaatidest põrandat üks laik;

2) II hoonealusel paljandunud ahjuvare 47/n-ruudus, pildistatud läänest;

3) I hoonealuse lõunaseina tukid ruudus 41/p, pildistatud lõunast;

4) I hoonealuse " " " " " läänest;

Profiili kirjeldasime kaevandi NO-nurgast, mis kõige sügavamal lõikus valli. I kiht, maapinnast kuni 75 sm sügavuseni, oli hall söre muld, milles ei olnud kive; see oli väga ühtlase koostisega. Jälgides seda kihti kaevandi N-seinas, märkame, et see ulatub kamara all kuni õuepinnani, õhenedes tublisti nurgast 3-4 m eemal II kiht eelmise all oli värvuselt mõnevõrra heledam, nagu liivasegusem. Kihi paksus oli 22 sm. Paari m kaugusel nurgast lääne poole, s.t. vallist allapoole, kaob see kiht ära.

III kiht selle all on heledat vesiliiva sisaldav vöödilime kiht, milles samuti pole kive. Kihi paksus on 29 sm.

IV kiht on tumedam ja veidi nõge sisaldav kiht, milles on ka palj hajali kive. See algab nurgas maapinnalt 126 sm sügavusel ja ulatub vallilt alla kuni kaevandi läänenurka, olles seotud hoonejäänuseid sisaldava kultuurkihiga. Selle kihi ajal on hävinud see linnus, mille rusud paljandusid kaevandis. Ülemised vallikihid pärinevad ilmselt hilisematest taastamiskatsetest, mis on jäänud ilmselt poolikuks - tugevamini kindlustatud linnust ei suudetud enam päris valmis ja kaitsekorda ehitada.

Kaevandi idaseinas algasid valli loobitud kivid maapinnast erineval sügavusel, sõltuvalt sellest, kui palju kaevandi idaserv valli sisse lõikus: kaevandi SO-nurk vähem ja NO-nurk rohkem(val tegi kaare loode suunas). Kui SO-nurgas olid kivid kaevandiseinas otse künnikihi all, siis NO-nurgas hakkas neid esinema 75-9o sm sügavusel.

Indikaator-taimi maalinna kaevandis märkasime kuud poolteist peale kaevandi rahulejätmist. Puhastades filmimise jaoks kaevandit umbrohust
№3 märkasime, 25. septembril, et suurem osas kaevandist oli hakanud kasvama örn osjaline taim - lõvosi (Equisetum variegatum).

See kattis höredalt kogu kaevandi kesk- ja põhjaosa, sealhulgas ka põhjapoolset hoonealust ja sellel paiknevat ahjualust. Möned tutid kasvasid ka lõunapoolsel hoonealusel, kuid siin oli domineerivam teine
№2 rohuliik, mida mujal kaevandis ei esinenud - kandiline naistepuna (Hypericum maculatum).

Eriti palju kasvas seda tuleaseme kivide vahel ja sellest vahetult varisenud kivde vahel lääne pool. Ja lõpuks kolmas indikaator-taim, mida kasvas eriti tihedasti ja mis ei törjus välja eelpoolnimetatud
№1 kaks eelmist taime - sõstlehine teelehk (Plantago lanceolata).

See kasvas kaevandi edelanurgas just sinna loobitud põlenud ja purustatud kiviprügi peal. Ilmselt on siia loobitud ka muud prahti, mille baasil ta on hakanud vohama. On huvitav jälgida, kas sama taimeliik on levinud ka kaevandi kõrval kaevamata ala rohukattes. Kui on, siis võiks ilma kaevamata määrata enam-vähem ligikaudselt selle kivistiku levikuala. Kaevandis oli see rohuliik levinud alljärgnevalt:

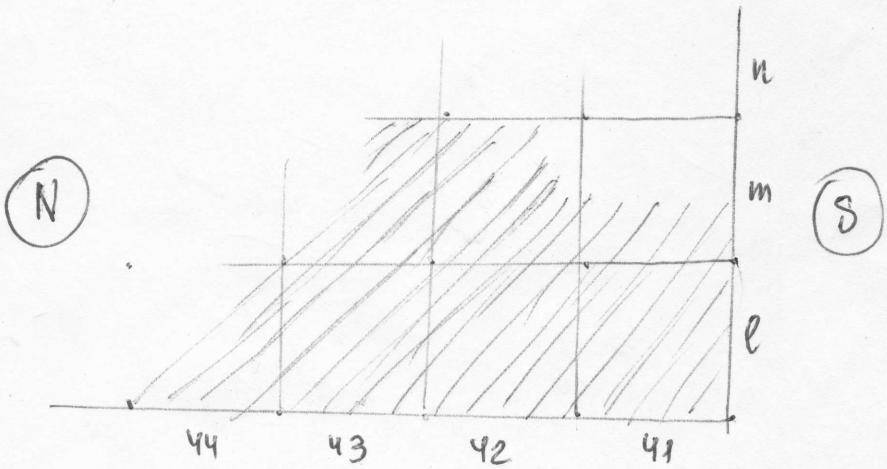

Söeproov nr.1 õnnestus võtta 48/n ruudu lõunaservast ja 47-48/n piirilt 60 sm 47-48/n ~~ruudu piirilt~~ tikust ida poolt -52 sm tasemelt, kus oli mingi mulla alla mattunud tukk rööbiti valliga. Maapinnalt olid tukid 70 sm sügavusel.

Söeproov nr.2 võeti I hoonealuse lõunapoolse seinapalgi tukist päris kaevamise lõpul. Osa sellest tukist jäi veel kaevamata ala sisse. Fotoplaanil on see tukk mustaga märgitud.

Söeproovid määrati 1990.a. viimases kvartalis Eesti TA Geoloogia Instituudi laboris Tallinnas - vt. dateerimise tulemuste leht.

Osteoloogilise materjali määramise teostas Tartu Ül. üliõpilane Lembi Lõugas. Tema määramise tulemused on lülitatud käesoleva aruande juurde lisana.

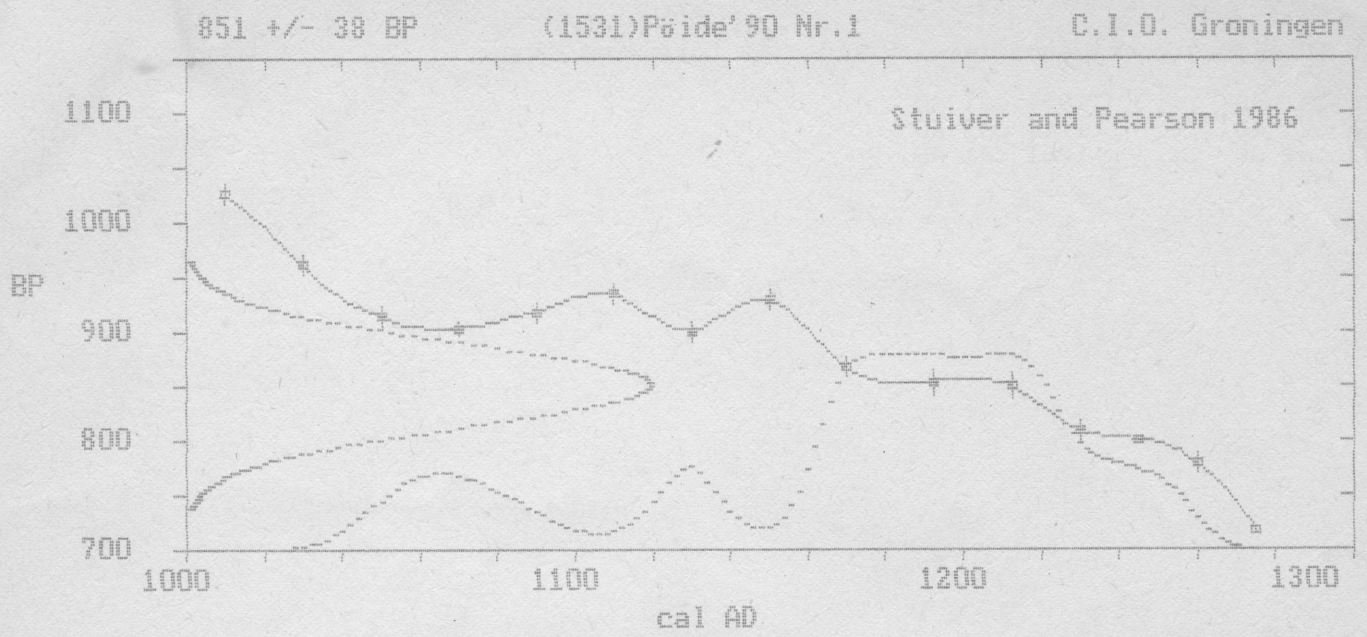

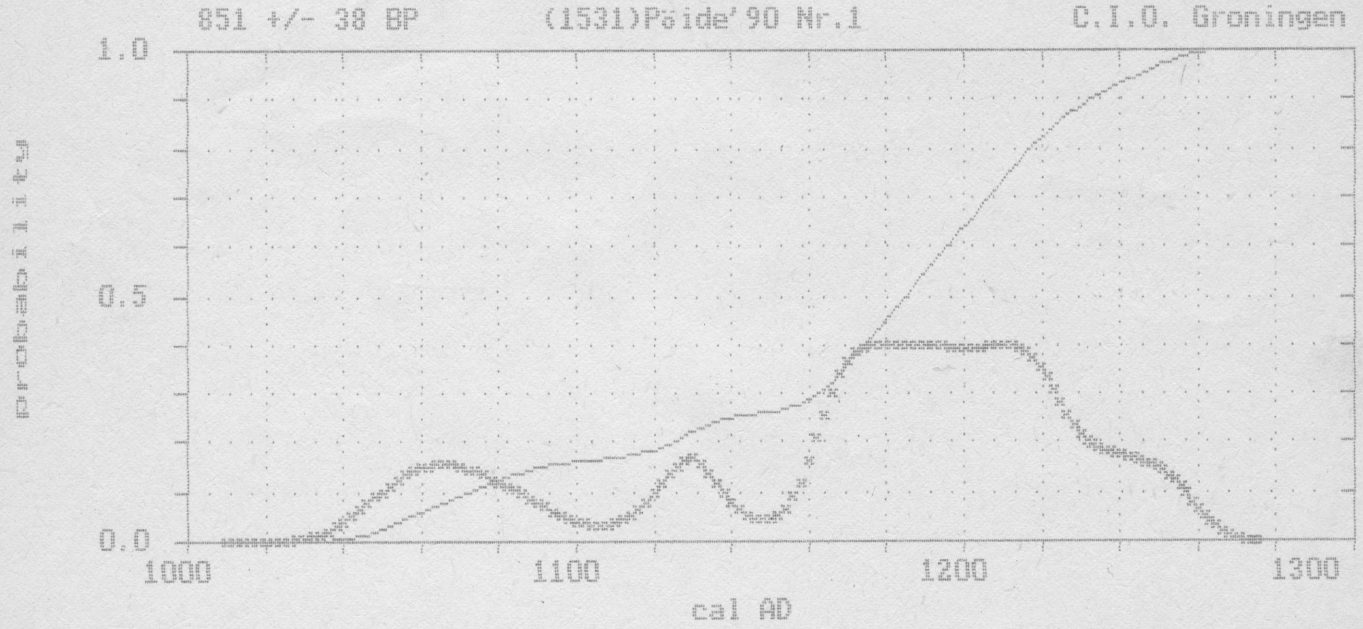

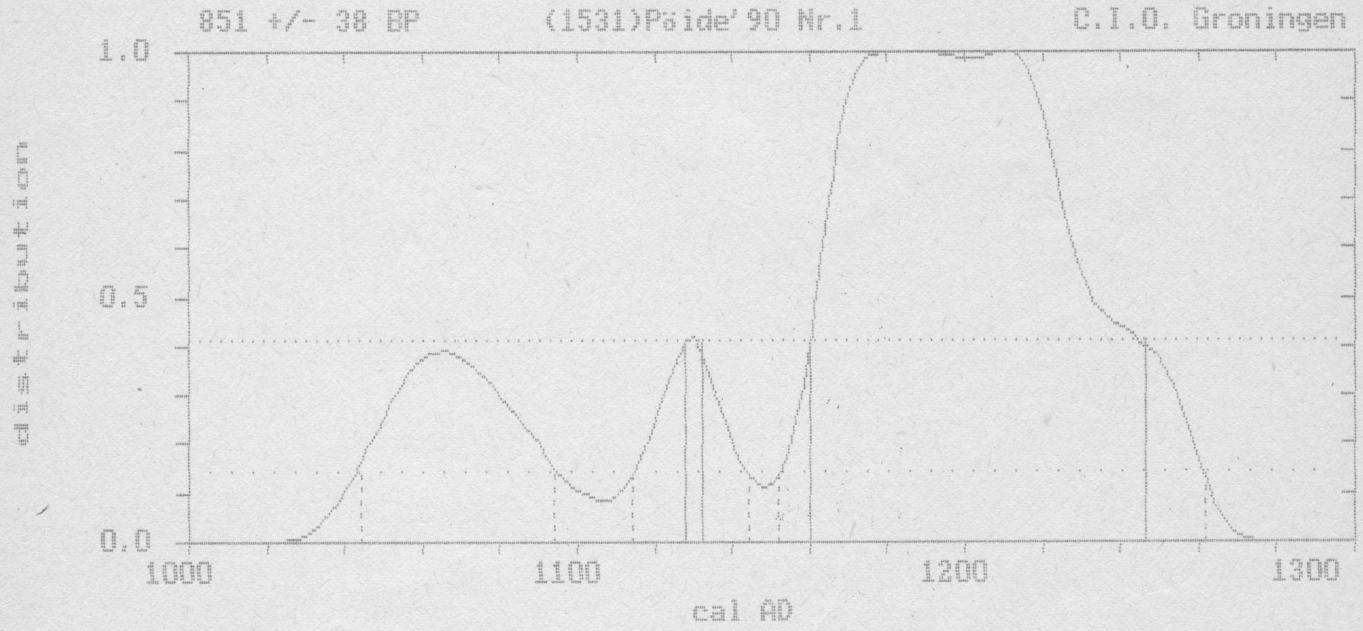

ANALYSIS OF PROBABILITY DISTRIBUTION :

68.3 % (1 sigma) confidence level yields the following ranges :

1128 cal AD ... 1132 cal AD
1160 cal AD ... 1246 cal AD

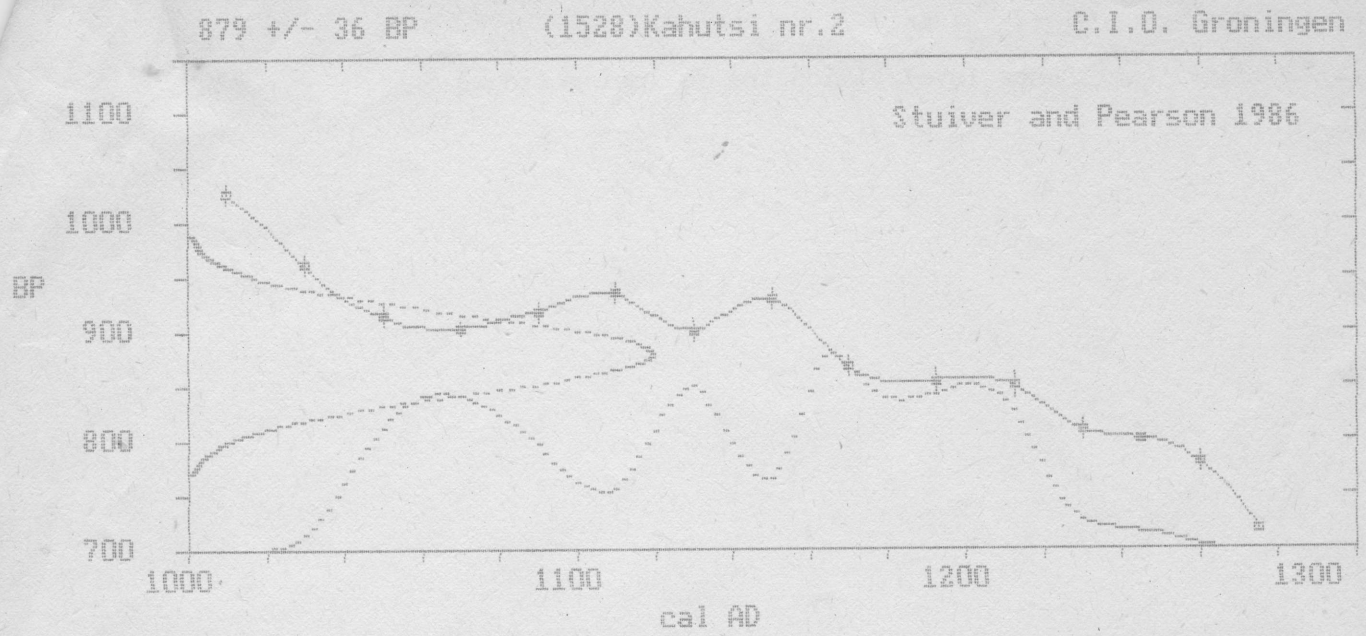

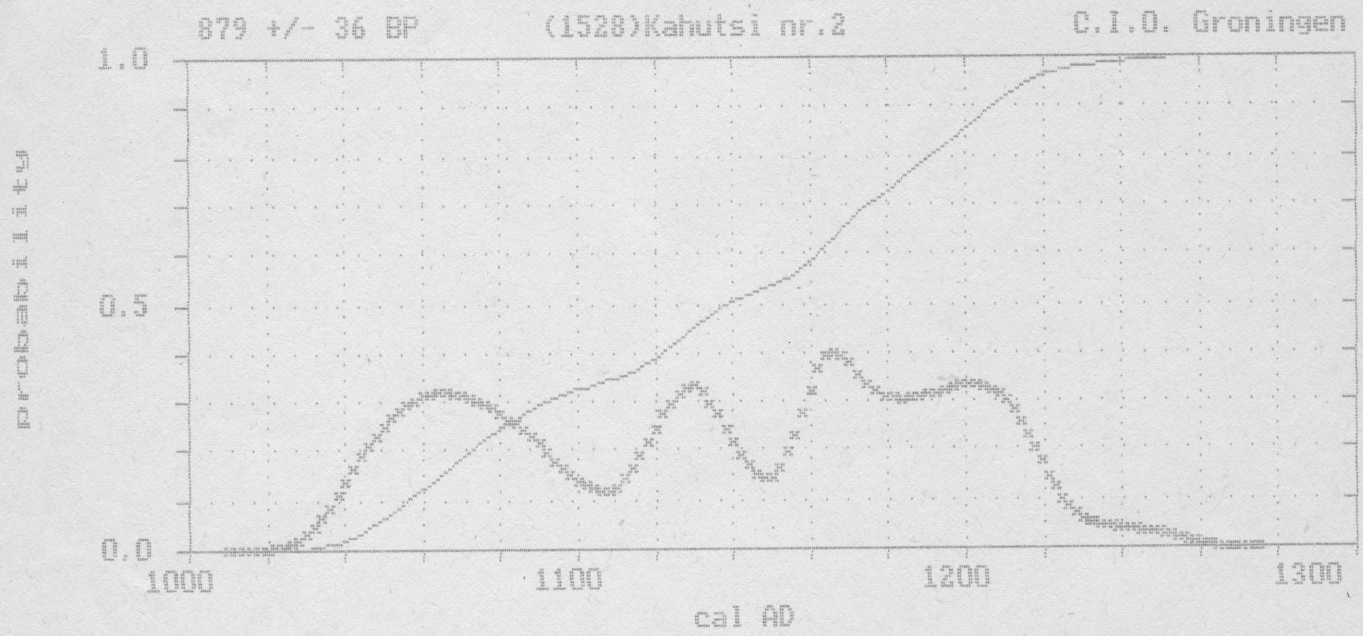

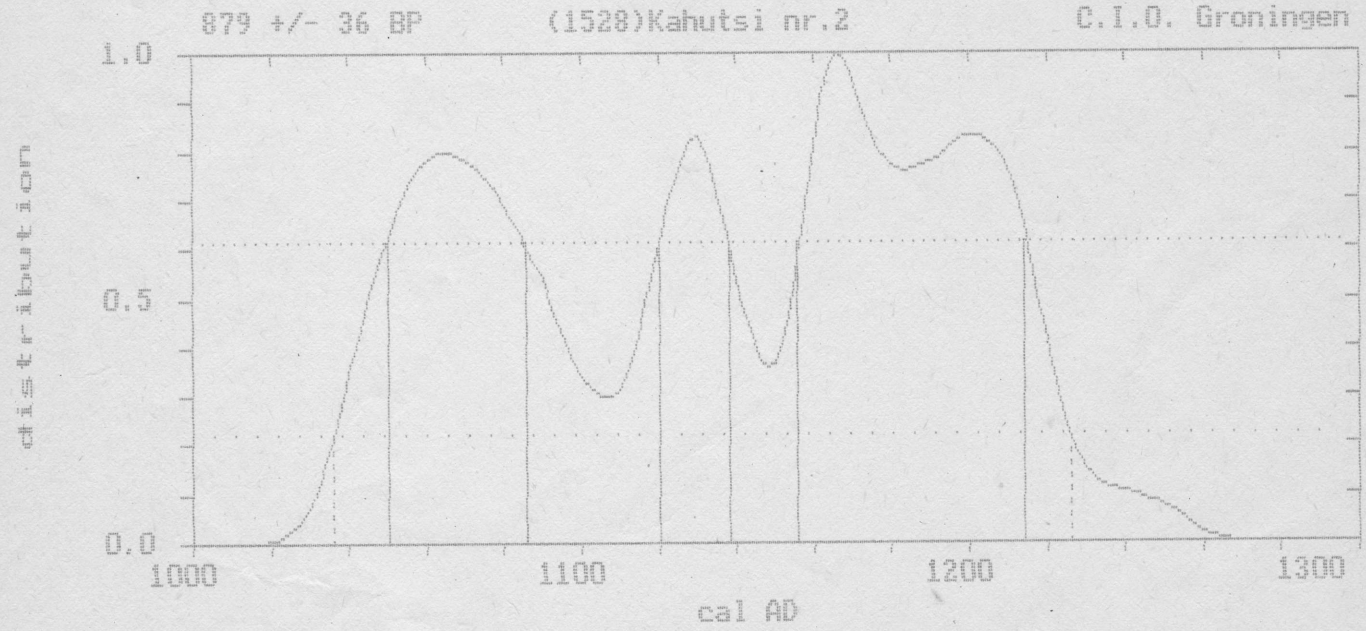

ANALYSIS OF PROBABILITY DISTRIBUTION :

68.3 % (1 sigma) confidence level yields the following ranges :

1050 cal AD ... 1086 cal AD
1120 cal AD ... 1138 cal AD

PÜIDE (KAHUTSI) MAALINNA LEIUD - 1990.

SM 9946:

Ar 1460:

1. Savinóukild	44/m, kamarakihi eemaldamósel
2. Rihmanaast, pr.	43/l, - " -
3. Savinóukild	41/m, - " -
4. - " -	41/l, - " -
5. Raudteravik	41/n, 46-56 cm süg.
6. Savinóukild	41/n, - " -
7. - " -	- " -
8. - " -	41/o, 52-62 cm süg.
9. - " -	41/n, 46-56 cm süg.
10. Värtnakeder, luust	41/o, 50 cm süg.
11. Ristikujuline ripats, pr.	41/n, 45 cm süg.
12. Savinóukild	41/o, 52-62 cm süg.
13. Savinóukillud, 2	43/n, 46 cm süg.
14. - " - , 2	41/n, 49 cm süg.
15. Raudese	41/o, 42-62 cm süg.
16. Savinóukild	41/o, 47 cm süg.
17. Savinóukillud, 2	41/n, 54 cm süg.
18. Heiteoda otsik, rd. (?)	41/m, 61 cm süg.
19. Savinóukild	47/l, 27 cm süg.
20. - " -	42/n, 33 cm süg.
21. Hoburaudsólg, pr.	41/l-o, 43-62 cm süg.
22. Noatera ktk, rd.	41/m, 38 cm süg.
23. Savinóukild	47/l, 26 cm süg.
24. Vikatitera ktk, rd. (?)	41/m, 36 cm süg.
25. Pronkspleki tükk	46/l, 41 cm süg.

PÕIDE (Kahutsi) maalinna leiud - 1990

SM 9946:

Ar 1460:

26. Raudpulk	41/n (idaosast), 42-52 cm süg.
27. Savinóukillud, 3	41/m, 44 cm süg.
28. Sepanael, rd.	41/m, 26 cm süg.
29. Nuga, rd.	47/1, 41 cm süg.
30. Savinóukillud, 3	41/m, 56 cm süg.
31. Savinóukild	42/n, 53 cm süg.
32. Kabjanael	42/n, 45 cm süg.
33. Plekitükk, rd.	42/n, 45 cm süg.
34. Pronksspiraal	47/1, 41 cm süg.
35. Savinóukild	42/n (nr. 32 juurest), 45 cm süg.
36. - " -	41/m (O-osast), 43-53 cm süg.
37. Pronkssórmus (pakseneva keskosaga)	41/m, 53 cm süg.
38. Savinóukillud, 2	42/m, 53 cm süg.
39. Savinóukild	42/m, 49 cm süg.
40. - " -	42/m, 35 cm süg.
41. Naast, pr.	kaevendi N-osa, 30-50 cm süg.
42. Pronkspleki tükid, 2	41/1, 34 cm süg.
43. Savinóukild	41/1, 30 cm süg.
44. - " -	41/n, 48 cm süg.
45. - " -	42/m, 43 cm süg.
46. Sepanael, rd.	41/m, 47 cm süg.
47. Savinóukild	41/n, 42 cm süg.
48. Ripats, pr.	41/n, 53 cm süg.
48. Neet,rd.	- " -
50. Heiteoda otsik (?), rd.	- " -
51. Savinóukild	41/n (NW-osa), 55-60 cm süg.
52. - " -	41/n, 49 cm süg.
53. - " -	42/n, 43 cm süg.
54. Spiraal, pr.	42/n, 48 cm süg.

PÕIDE (Kahutsi) maalinna leiud - 1990.

SM 9946:

Ar 1460:

55. Nael, rd.	42/n (nr. 54 juurest), 48 cm süg.
56. Neet, rd.	41/l, 42 cm süg.
57. Savinóukild	41-42/m-n, -40...-50 cm tase
58. Kuljus, pr.	- " -
59. Pronkspleki tükk	41/p, 20-30 cm süg.
60. Rauatükk	41/l, 45 cm süg.
61. Pronkspleki tükk	41/o, 51 cm süg.
62. Pronksnaastu ktk.	42/m, 37-47 cm süg.
63. Kannus,rd.	48/m, 13 cm süg.
64. Savinóukild	43/m, 22 cm süg.
65. Savinóukillud, 2	42/m, 54 cm süg.
66. Savinóukild	42/m, 44 cm süg.
67. Savinóukillud, 2	kaevendi S-osast, väljavisatud mullast, -30...-50 cm tase
68. Savinóukild	42/m, 47 cm süg.
69. Nuga, rd.	43/m, 30 cm süg.
70. - " -	47/m, 26 cm süg.
71. Sórmus, pr.	44/m, 27 cm süg.
72. Savinóukild	44/m, 20-40 cm süg.
73. Nael,rd.	43/l, 15-30 cm süg.
74. Neet, rd.	42/o (kivilademe pealt), 32 cm süg.
75. Savinóukild	- " - , 31 cm süg.
76. - " -	41/p, 57 cm süg.
77. - " -	41/p, 50-60 cm süg.
78. Nuga, rd.	43/m, 34 cm süg.
79. Savinóukild	43/n, 41 cm süg.
80. - " -	43/m, 31 cm süg.

19

PÜIDE (Kahutsi) maalinna leiud - 1990.

SM 9946:

Ar 1460:

81. Tulekivist ese	43/o, 20-40 cm süg.
82. Savinóukild	44/n, - " -
83. Nuga, rd.	43/n, 41 cm süg.
84. Savinóukillud, 2	41/p, 78 cm süg.
85. Savinóukild	41/o, 51-61 cm süg.
86. - " -	43/n,42 - 43/n piiri keskelt, 22 cm süg.
87. - " -	45/m, 20 cm süg.
88. Ümblusnóel, rd.	42/n, 35 cm süg.
89. Nuga, rd.	43/m, 25 cm süg.
90. Spiraal, pr.	48/l (SW-nurgast), 35 cm süg.
91. Savinóukild	42/p, 30-35 cm süg.
92. - " -	47/o, 40-50 cm süg.
93. - " -	väljavisatud mullast

1 - vaade Pöide maalinnale küla poolt linnusele viivalt teelt.

2 - 1990. a. arheoloogilistest kaevamistest osavõtjad tööle minemas.

3 - jaanituleplats linnuse kaevulohus kaevamiste ajal 1990.

4 - vaade Pöide maalinna õuele kaevamiste ajal 1990.

5 - vaade Pöide maalinna kaevandile idast. Esiplaanil väljatõstetud muld.

6 - vaade Pöide maalinna kaevandile kagust vallilt. Kaevandi sügavus ca 30 cm.

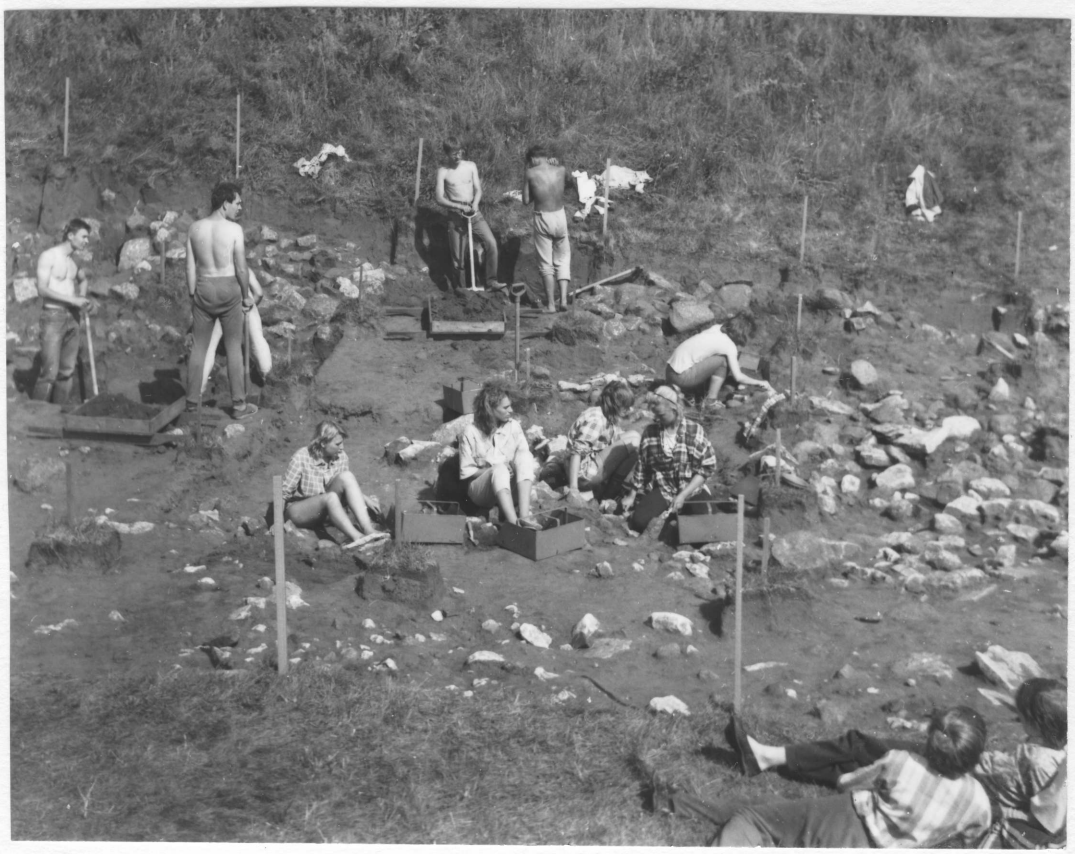

7 - vaade Pöide maalinna 1990. a. kaevandile lõunast.

8 - Pöide maalinna 1990. a. kaevandi keskosa, pildistatud idast, kui sügavus esiplaanil oli ca 30 cm.

9 - Pöide maalinna 1990. a. kaevandi N-poolne ots sügavusel (esiplaanil) ca 40 cm.

10 - Pöide maalinna 1990. a. kaevandi S-poolne ots.

11 - Tü Ajaloo osak. üliõpilane M. Kuiv (laborant).

12 - Pöide maalinn pildistatuna NW-poolt.

13 - Pöide maalinna kaevandi kirdenurga varemete väljapuhastamine.

14. Vaade 199o.a. kaevandi asukohale Pöide maalinna loodepoolse väravakoha juures, sellest kagus. Väravakoht fotol vasakul madal nögu vallis. Pildistatud selle suve kaevamiste löpul. Pildil on kujutatud kaevandi seis selle fikseerimise staadiumis.

15. Vaade 199o.a. kaevandile ülalt maalinna vallilt kagu poolt. Kaevandi sügavus tagumises servas ca 2o-25 sm.

16. 1990.a. kaevamiste lõpuks paljandus kaevandis selline pilt. Ülal kaevandi põhjapoolne, all - lõunapoolne ots. Pildistatud läänest.

16.

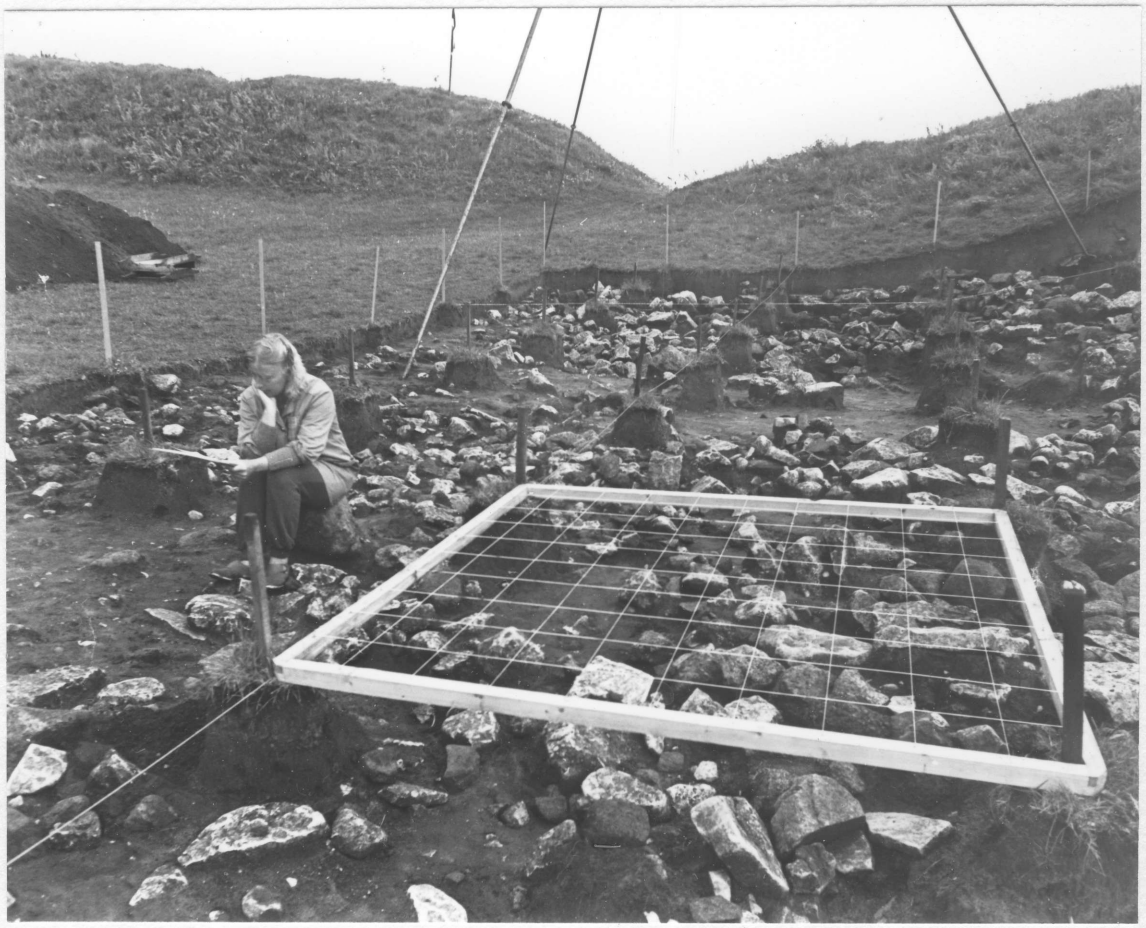

17. Reet Viires joonistamas hoonerususid. Pildistatud kaevandi lõunaotsast põhja-loode suunas.

18. Vaade kaevandi põhjapoolses osas paljandunud hoonealuse edelanurgale ja lõunapoolsele seinajoonele läänest. Esimese parempoolse posti kõrval vasakul on näha paksemate paeplaatide lasu ärapööramise kohta - rööbiti ruutude O-W- piiriga kulgeb tihe paeplaatide lade, kusjuures plaatide sirged servad on pööratud väljapoole, s.t. lõuna poole. On märgata seinast resp. vundamendist maha libisenud plaate. Kontrastne on kogu pilt - hoonealusel on tihe kivilasu, selle kõrval paremal, s.t. lõuna pool on enamasti vallilt alla valgunud liivakas muld, sekka mõned kivid.

19. Vaade kaevandi idapoolsele seinale ruudus 41/l. Kaevandi sein löikab valli, mille kehandis on liivaka halli mulla sees näha üks ülemine paekividest lade, mis paljandus otse künnikihi all. Seejärel on õhukene mullakiht ja selle all uus kivilade.

Pöide maalinn
1990

20. Vaade lõunapoolse hoonealuse selle põhjapoolse seinajoone kohal. Pildistatud valli seina lääne poolt piki 43-44 tikkude rida. Ruutudes n-o-p näha üsna suured ja paksud paelatakad, milledel sirge serv suunatud vasakule s.t. põhja poole, kuhu nad libisenud.

21. Vaade põhjapoolsele hoonealusele 47. ruutude joonelt. Pildistatud lääne poolt. Vasakul esiplaanil löikab kaader arvatavat lävekivi. mille pealispind oli nögus ja siledavöitu. Selle taga kohe reas suuremad sirge servaga lääne poole pööratud paelatakad, mis pärinevad seina vundamendist. Hoonealuse sellel tasemeel ohtrasti paekive.

22. Vaade lõunapoolsel hoonealusel paljandunud ahjualuse varele lõuna poolt kaevandi servalt. Esiplaanil tiku ees suur rabedaks pölenud raudkivi, mille serva all eespool kaks serviti olnud paeplaati, mis vajunud lõuna poole kaldu. Ahjusuu jääb esiplaanil olevast tikust vasakule. Ahju põhjapoolne sein paiknes tiku taga paistvate suuremate paeplaatide kohal.

23. Vaade kaevandi põhjaosas paljandunud hoonealuse arvatavale läänepoolsele seinajoonele piki 1-m- ruutude joont põhja poolt. Paremal suur nõgusa ja suhteliselt sileda pinnaga raudkivi, mis võis olla lävekivi. Sellest vasakul kohe sirge servaga paelatakas, mis libisenud maha hoone seina alusest vundamendist. Tema kõrval samal joonel teine sama otstarbega kivi.

24. Vaade kaevandi lõunaservas paiknenud ahjualuse "leekohale" paremal esiplaanil paikneva tiku kõrval paremal. Pildi paremal all nurgas on suur rabedaks põlenud raudkivi ahjuseinast. Plaadid 41-42 ruutude piiril on nagu varisenud kusagilt kõrgemalt üle pea vasakule, s.t. lääne poole. Sellel tasemel oli üsna palju suuremaid paeplaate.

25. Paekividest kiilustikuga postiauk 44/o ruudus, pildistatud lääne suunast. See oli eriti tugev ja sügav postiauk, mis ulatus ka -6o sm tasemest läbi.

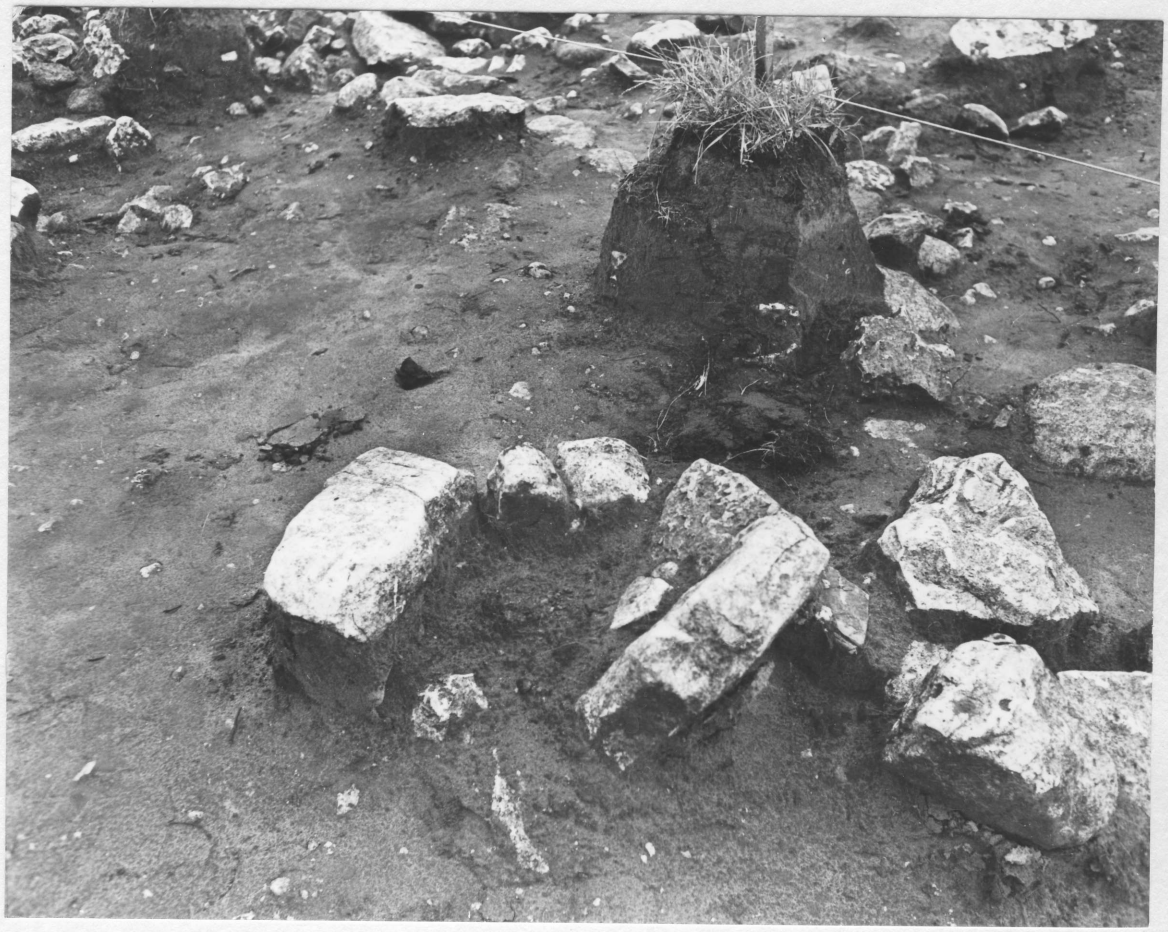

26. paeplaatidest kiilustikuga postiauk ruudus 45/n, pildis tatud kirde suunast.

Pöide maalinn

199o

27. Postiauk ruutude 45/1-mühisteel piiril, pildistatud idast.

28. Kaevandi lõunaosas paljandunud hoonealuse põhjapoolne sein on hästi näha tikkude joonel paiknevate serviti või kaldu mahalibisenud paeplaatide näol. Hoonealusest õue suunas paiknes tihe väikeste puruatatud ja põlenud kivide lade, milles oli palju luid ja vördlemisi palju leide. Pildistatud kaevandi edelanurga juurest.

29. Ristkülikukujuline kivilade kaevandi lõunaosas. Pildistatud kaevandi edelanurgast kirde suunas. Esiplaanil keskel suur jahvea~~s~~, mille taga tiku suunas oli suur postiauk.

30.
Vaade kaevandi põhjapoolses otsas paljandunud hoonealuse lääneservale edelast.

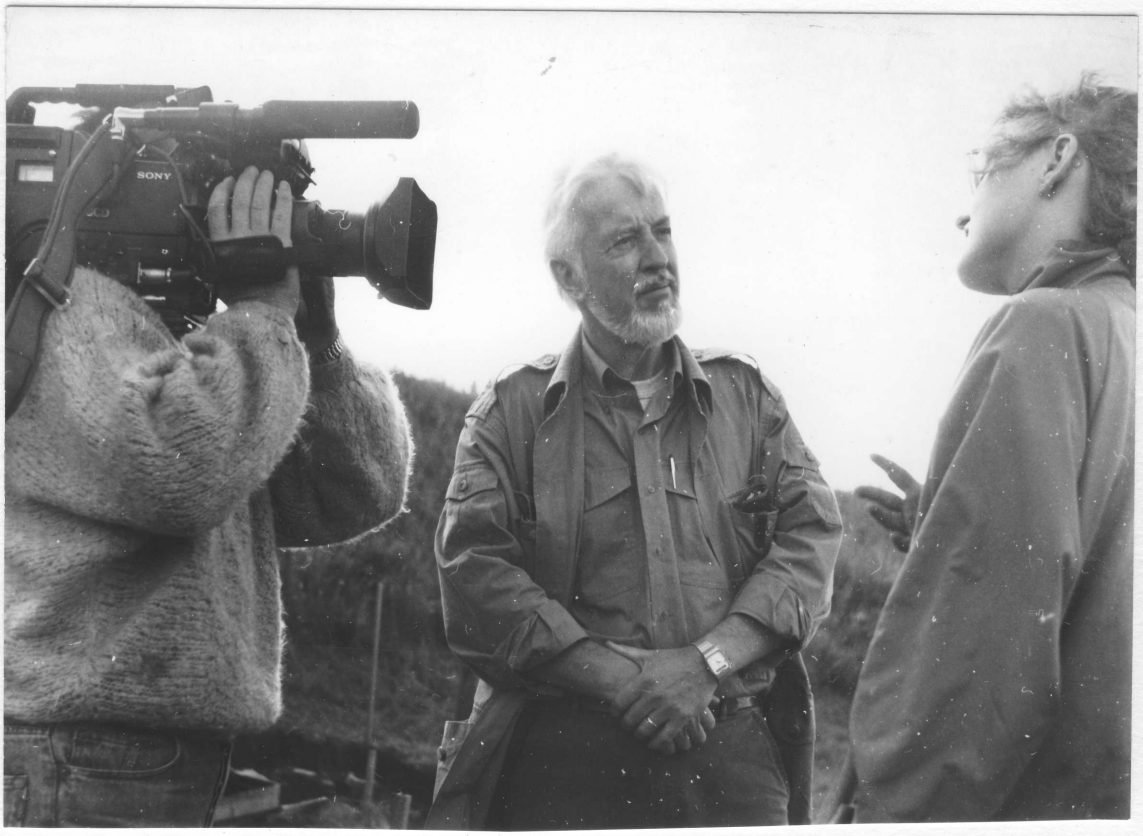

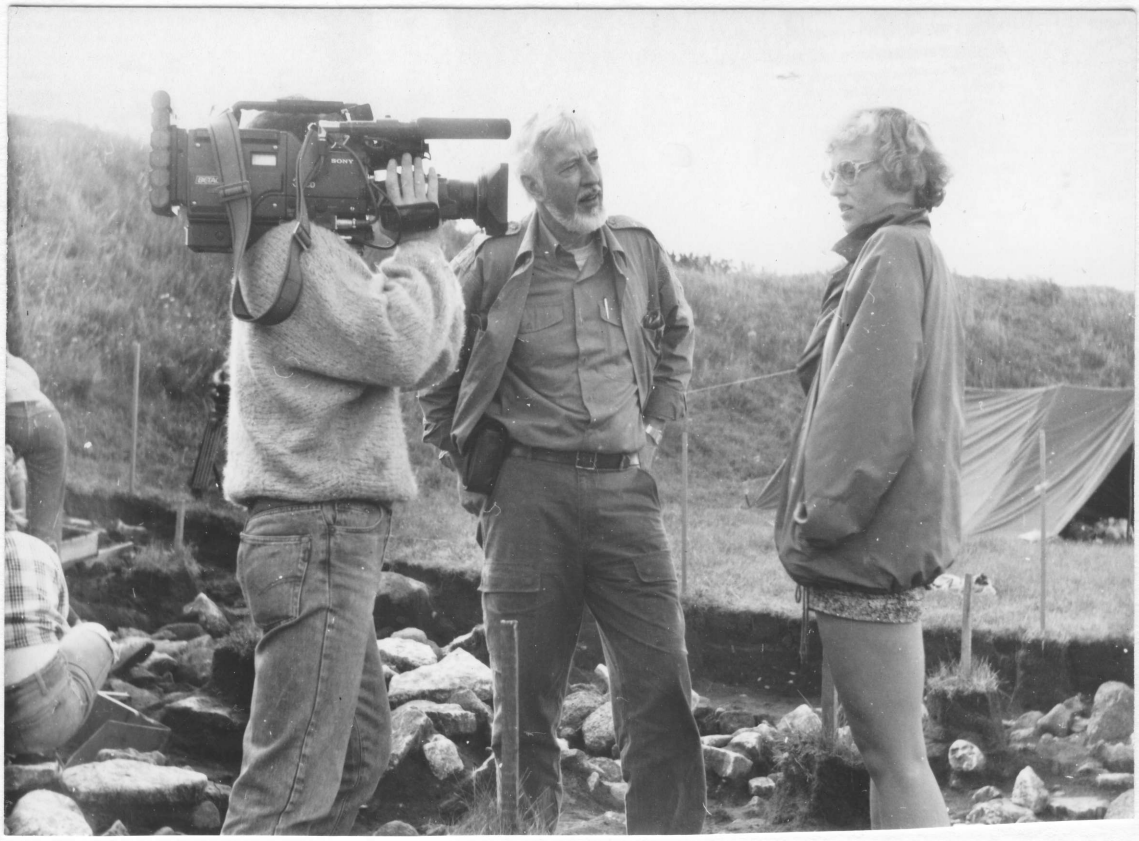

31 - USA filmigrupp intervjueerib M. Kuiva.

32 - sama, mis nr. 31.

33 - V. Lõugas vestluses USA filmigrupi liikmetega.

34 - sama, mis nr. 33.

41.
Suurte paeplaatidega kiilutatud postiauk lõunapoolse hoone ahjuvare kõrval ruudus 41/n-o, pildistatud kagust. Sellest paremal ülal on rabedaks põlenud suur ahjukivi, mille serva all kallakil kaks suurt serva peal püsti seisnud paeplaati.

42. Vaade kaevandi kirdenurgale, kus o-5o-loo sm sügavusel paljandusid kerges liivakas mullas arvukalt kaootiliselt paiknevad paelatakad, mis on siia varisenud ülalat vallilt. Pildistatud kaevandi põhjaserva keskelt edela suunas.